

ESA SAARINEN

Soveltavan filosofian luova räjähdysvoima

Kun Thalekselta, ensimmäiseltä filosofilta, kysyttiin mikä on vaikeinta, hän vastasi "Itsensä tunteminen". Entä helppoa? "Toisten neuvominen". Suloisinta? "Onnistuminen".

Sittemmin akateemiset filosofit ovat unohtaneet sekä itsensä tuntemisen että onnistumisen. Entä jos tässä kohdassa käänämme uuden luvun ja palaamme niihin lupauksiin, joita filosofia alkuperäisesti esitti?

Filosofian luonne antiikissa oli tukea ihmisten pyrkimystä löytää palkitseva ote elämään. Antiikin filosofia oli käytännön filosofiaa. Pyrkimyksenä oli rikastaa elämää ja käyttää ajattelua tämän loistavasti olennaisen pyrkimyksen tyhjentyttömänä työvälineenä. Tarkoitus oli ajatella, jotta voisi elää paremmin, täysilakisesti tavoitellen sitä ainutlaatuisuutta, mikä on ihmisen elämä.

Siksi Diogenes Laertios, 200-luvulta säilyneessä laajassa filosofian historiassa, kuljettaa merkkifilosofien elämäntarinoita rinta rinnan heidän näkemystensä kanssa. Kirjan nimi on *Merkittävien filosofien elämät ja opit*. Kuvatussa filosofian syntyä hän viittaa antiikin seitsemään viisaaseen seuraavtyyppisin luonnehdinnoin: ”Hallitse itsesi, etenkin pidoissa.” (Khilon) ”Älä panettele ystävää, mutta älä myöskään vihollista.” ”Vaali totuutta, luottamusta, kokemusta, taitavuutta, toveruutta ja huolenpitoa.” (Pittakos) ”Opi kantamaan onnen vaihtelut arvokkaasti.” (Kleobulos) ”Hallitse kielesi, vatsasi, sukuelimesi”. (Anakharis Skytytti)

Filosofia oli sanallisesti ilmaistua elämäntaitoa, jolla pyrittiin vaikuttamaan ajatuksiin ja ajatusten kautta käytännön elämään. Filosofia oli sitoutunutta, tilanteissa toimimisen kykyä ja taitoa hallita itsensä. Se oli olemassa elämää varten.

Elämänfilosofinen suuntaus filosofiassa kiteytyy Sokrateen hahmossa. Sokrates ei kirjoittanut mitään. Hän keskitti voimansa elämänsä elämiseen, tietoisesti, arvokkaasti, huumorintajuisesti ja omaleimaisesti. Sokrates loi filosofisen elämän, ei filosofista oppijärjestelmää. Filosofia oli Sokrateelle elämän ajatuksellisesti ohjattua toteuttamista viisautta kohti ja hyveistä käsin.

Soveltava filosofia, sellaisena kuin sen haluan nähdä, on tämän sokraattisen, ylevöittävän pyrkimyksen jatkumo. Ratkaisevaa tällaiselle filosofialle ei ole se mitä teoriassa tapahtuu, tai syntyykö teoriaa selittämään tapahtumista, vaan mitä tapahtuu todella – ihmisessä itsessään, hänen ajattelussaan ja tämän seurauksena hänen ympäristössään. Mitä mieltä on filosofialla, joka ei liity siihen mitä tapahtuu kotona, työpaikoilla, makuuhuoneessa, aamiaispöydässä lasten kanssa? Arjen filosofille ei mitään.

Jos antiikin filosofia oli ytimeltään elämänfilosofiaa, viime vuosisadan akateeminen filosofia ei sitä ole. Akateemisen filosofian eri osa-alueilla on toki oma älyllinen viehätöksensä ja tiedefilosofiassa arvonsa. Omasta puolestani asetan kuitenkin filosofian varsinaiset haasteet ja palkitsevuudet elämän arkiprosessien yhteyteen. Konkreettisten elämisten lihalliset, tunneladatut ja hikiset, rakkauksien ja ahdistusten ympäristöt ovat sitä aluetta, johon filosofiassani haluan kytkeytyä, erotuksena asiantuntijarajautuneen filosofian elottoman abstrakti horisontti.

Kohtaaminen kadulla

Arjen filosofia ammentaa yhteyksistään. Filosofia ei ole itsenäinen ja erillinen saareke, vaan vuorovaikutuksistaan elävä hanke. Filosofia ei ole kuningas, joka säätää ja hallitsee, vaan uusia yhteyksiä synnyttävä palvelija ja sellaisia etsivien uskollinen matkakumppani.

Platonin Lakhes-dialogissa Sokrates kohtaa kuuluisan sotapäällikön Lakheksen ja alkaa kysellä tältä, mitä on urheus. Keskustelun kuluessa sotapäälliköille selviää, ettei hän itse asiassa tiedäkään vastausta. Myöskään Sokrates ei tarjoa omaa näkemystään sotapäälliköille. Mutta Sokrates on jo antanut hänelle jotain arvokkaampaa kuin erillisen urheus-opin opinkappaleen: hän on avannut keskustelukumppaninsa sisäisen keskustelun, vieläpä teemasta, joka olennaisesti koskettaa tämän elämää ja toimintaa. ”Sokrates ei päästä”, yksi keskustelukumppaneista toteaa, ”ennen kuin on tutkinut kaiken juurta jaksain. ... Vastedes toimii varmasti viisaammin, ellei pelkää

tätä käsittelyä vaan haluaa ... yhä oppia niin kauan kuin elää eikä kuvittele, että vanhuus ilman muuta tuo tullessaan viisauden.”

Sokrates välittää keskustelukumppaneitaan eteenpäin, kohti monimuotoisempaa maailmasuhdetta ja elämänasennetta. Sokraattinen soveltava filosofia on yhteyksien avaamisen ja vaikuttamisen hanke, jonka tähtäimessä on ajattelun liike ja muutos tavassa, jolla ihminen toimii. Filosofia on transformoivaa ajattelua, joka liikuttaa – sisältä käsin ja eteenpäin.

Sokrates kysyy. Tähän sisältyy se mullistava oletus, että ihminen jo tietää enemmän kuin oivaltaa tietävänsä. Pääasiana ei ole uusien totuuksien sisäistäminen, vaan pikemminkin vanhojen tuore oivallus.

Filosofiassa tulee siis olla henkilökohtaista merkitystä minulle. Filosofia kääntyy sisäänpäin, lähelle ja kohti ihmistä itseään. Mutta näin toimiessaan filosofia avaa oven jokaiselle. Jokaisessa on filosofiaa ja jokainen voi syventää filosofiaansa. Pääteema on kasvu tästä eteenpäin kohti viisauden ideaalia, johon kenelläkään ei ole etuoikeutta.

Asiantuntijat eivät ole erityisasemassa. Ylipappien ja kurtiisien tilalla filosofiassa on vapaus.

Mutta vapauden kääntöpuolella on vastuu – vastuu ajatella itse.

Jatkuva kasvu

Jotta filosofia voisi avata väyliä jokaiselle, sen täytyy kyetä viestimään ja puhumaan monin kielin. Soveltava filosofia elää ja kuolee kommunikaatiokykynsä kanssa. Sillä ei ole varaa eristää itseään akateemisen maailman lokerokehikoiden sisään. Läh-tökohtaan nöyryys on tietoisuutta siitä, että elämänsä edessä jokainen ponnistelee yhtä mittaamattomien mahdollisuuksien ja vaikeuksien kanssa.

Jokainen ihminen ajattelee omat ajatuksensa. Jokainen elää oman elämänsä. Nämä ajatukset sekä se elämä voisivat kuitenkin olla parempia kuin ne nyt ovat. Tehtävänä on siis laajentaa omaa ajattelua ja oman elämän henkistä perustaa.

Filosofia on henkilökohtaisen elämänmestaruuden apuvoima ja sydämen äänen tiedetäidettä. Sen työmenetelmänä ovat sanat, järkeily, ajatusyhteydet, kielikuvastot ja mielikuvastot, ennen kaikkea: ajattelun liike. Mutta ideana ei ole kehittää oppirakennelmaa tai jakaa erityistä filosofia-tietoa. Ideana on pikemminkin haastaa keskustelukumppani palauttamaan mieleen, mitä hän todennäköisesti jo tietää. Filosofian tehtävänä on olla hellän dynaaminen elämän avustaja, hienotunteinen mutta määrätietoinen rinnalla kulkija, joka itsepintaisesti kysyy, miten toimia, mitä tehdä, miten luoda elämää tästä eteenpäin.

Sokrates on itsepintainen eikä hellitä edes kuolemassa. Hän vertaa itseään lentävään paarmaan. Edelleen kättilöön, sillä tarkoituksena on avustaa toista synnyttämään omat ajatuksensa. Mutta Sokrates vetoaa myös daimoniinsa, sisäiseen ääneen, korkeammanasteiseen yhteyteen, joka kohottaa ja kirkastaa ihmisen näköalan ylitse tavanomaisen.

Onko siis mahdollista, että jotain erityisen korkeaa olisi sisäänrakennettuna ja kätkeytyneenä jokaisessa meistä? Onko ajateltavissa, että inhimillinen aarrearkkuilmiö on mahdollinen ja jokainen ihminen olisi hiomaton timantti? Että arvostelukyvyyn kehittäminen, rohkeuden, pitkämielisyyden, oikeudenmukaisuuden ja tilannetajun terävöittäminen – hyveiden

kehittäminen ylipääntensä – olisi sen timantin hiomista? Timantin hiontaa, rakkautta kohti viisautta?

Näin uskon itse ja näen siksi keskeisen tehtävän filosofialle, soveltavalle filosofialle, osana ihmisen päättämätöntä pyrkimystä kehittää itseään ja löytää ainutkertaisuutensa merkittävimmät muodot. Avainasemassa ovat ihmisen osin lukkiutuneet ja kätkeytyneet piilevät viisaudet, ihmisten välinen vuorovaikutus ja halu kurottautua korkeammalle. Tavoitteena on uudistuminen, parannus, oivalluselämä, joka ihmisen sisäisistä voimanlähteistä käsin käynnistää odottamattomat ihmeet.

”Kyselen mielelläni yhtäläillä rikkailta ja köyhiltä ja keneltä tahansa”, Sokrates kuvaa toimintaansa Platonin Apologiassa. ”Otin tehtäväkseni ... suurimman hyvän työn, minkä ihminen mielestäni voi toiselle tehdä: yritin saada teidät uskomaan, että tärkeämpää kuin mikään muu on kehittää itsensä mahdollisimman hyväksi ja viisaaksi”...”ei kuoleman karttaminen ole vaikeaa, mutta pahuuden karttaminen on, sillä se on kuolemaakin nopeampi.”

Ihminen voi kehittyä yhteen suuntaan, tai sitten hyvinkin toiseen. Sokrateen perintö muistuttaa siitä, että suunta voi olla täysin väärä. Soveltava filosofia on inhimillisen kasvun, ajatusvaihtoehtojen, henkilökohtaisen moraalin ja luonteenkehityksen filosofiaa, joka uskoo jatkuvan kasvun mahdollisuuteen viisauden valaistuksessa. Soveltava filosofia uskoo, että ihminen voi kehittyä ihmisenä paremmaksi ja että hänen on aiheellista tulla paremmaksi. Filosofia joka ei tuota hyvää elämää on epäonnistunutta filosofiaa. Meidän tulee kääntyä kohti hyveitä, hyvän elämän tuotantovoimia, omassa itsessämme.

Elämäntaidot vuorovaikutustaloudessa

Kyky kehittää elämän taitojaan korostuu avoimessa innovaatiotaloudessa, joka on luonteeltaan vuorovaikutus- ja ihmisiintensiivinen. Väkevimmit läpimurrot syntyvät erilaisten ihmisten välisten luottavaisten ja anteliaitten, välittävien ja rohkeitten yhteenliittymien kautta. Suuri vaatii syntyäkseen elämän myönteistä peruskäsitteistöä, elämän antiikkisia perushyveitä.

Keskinkertaisuus kaikessa riittää, kun homma rullaa ja kaikki mitä tahdotaan on, että homma jatkossakin vain rullaa. Entä jos halutaan enemmän? Yksilön ajattelu saattoi olla kapeaa ja jatkuvasti kaventuva säädellyssä, pääomaintensiivisessä ja suljetussa taloudessa mutta vuorovaikutustalouden lainalaisuudet ovat toiset. Meidän kannattaa olla ihmisinä moniulotteisia ja kyvykkäitä toimimaan siinä hengessä, mitä antiikissa kutsuttiin hyveelliseksi, siis tilanneherkästi, rohkeasti, viisaasti ja oikeudenmukaisesti.

Se kannattaa insinööreille, joka yhteistoimintasuhteitten kautta antaa parhaan ammattipanoksensa niihin hankkeisiin, joiden loisto riippuu suuresta joukosta toisenlaisia toimijoita kuin on hän itse.

Näkemyksellä ulos uomasta

Filosofi on villi, vangitsematon ja vapaa. Filosofin tulee ajatella itse ja uskoa hengen voimaan.

Hengen tehtävänä on rakentaa näkemys. Kokonaishahmo

ei kuitenkaan ole johdettavissa tosiasioista, vaan vaatii mielikuvitusta, jäsennysoimaa syntyäkseen.

Juuri mielikuvitusta filosofia ylistää. Filosofia on mielikuvituksellista melkein mielipuolisuuden rajoille mutta mielipuolisuuden rajoiltakin se siementää ja sytyttää. Tukenaan inhimillisen kielen tyhjentyvät mahdollisuudet, filosofia haluaa rohkaista harjoittajaansa ajattelemaan rohkeasti ja laajassa rekisterissä, yhteyksin joita menneisyys ei nähnyt. Filosofia on yksi apuväline kokonaisuuksien hahmottamiseen. Filosofia on jäsentävää tietotaitoa, se ottaa etäisyyttä kohotakseen korkealle ja piirtääkseen ylärekisteristä uudet ääriviivat.

Kun ihminen näkee, hän samalla sulkee silmänsä. Jokainen ihminen jakaa maailmansa olennaisuuksiin ja epäolennaisuuksiin, keskiöihin ja reuna-alueisiin, lähipiireihin ja sivuuttettavuuksiin. Jokaisella on yleisnäkemys elämästä, itsestä, toisista ihmisistä, lähitulevaisuudesta, lapsuudesta, rakkaudesta, uudistumisesta, toivon mahdollisuuksista. Ne yleisnäkemukset perustuvat painotuksille, sivuutuksille, sävytyksille, unohtuksille, liioitteluille, arvauksille, yleistyksille ja ulkonaisille sattunaisuuksille. Useimmissa tapauksissa näkemysme ovat tapailevia ja puutteellisia, hataria huitaisuja. Näkemys ohjaa meitä, mutta vain harvoin me ohjaamme näkemystä.

Entä jos haluamme parantaa? Filosofia haastaa ihmisen kysymään näkemyksensä perusteita ja kutsuu näkemystyöhön. Se muistuttaa vaihtoehtoja ja kysyy perusteiden perään. Filosofia ei ole tiedettä kokonaisuuksista mutta kokonaisuudet hahmottuvat terävämmin filosofian kautta.

Tämä vaihtoehto on elintärkeä. Uoma kutsuu ja houkuttelee jatkamaan kuten tähänkin asti, muiden mukana kulloisessakin virrassa. Konkreettinen toiminnan uoma, ajatuksen uoma. Kokemus osoittaa uomaelämän vaarat ja silti valtaosa kaikista ihmisistä kaiken aikaa uomakipittää. Kuitenkin uoman ulkopuolellakin on elämää. Filosofia muistuttaa, että uomasta käsin aukenee vain kapea kaistale koko kaikkeudesta, elämästä, itsestämme ja toisista ihmisistä, olevaisesta ja tulevaisuudesta. Filosofia on ajatusvoimaa, jonka avulla ihminen voi henkisesti vakuuttua uomaukkoutumisen, sivunousun välttämättömyydestä ennen kuin kerran vuolas uoma on huomauttamatta umpeutunut ympäriltä kokonaan kuiviin.

Tuottavuus edellyttää osaamista mutta tietääkö osaaminen, mitä kaikkiaan kannattaa tehdä? En tunne yhtäkään suurta onnistujaa teollisuudesta, liike-elämästä tai kulttuurielämästä, jonka osaaminen ei yhdistyisi kykyyn työstää näkemystä jännevästi, jännittävästi, kirkkaasti ja omaehtoisesti. Osaaminen on avain mutta näkemystyö kertoo, mihin oveen kannattaa avainta sovittaa.

Läpimurtojen politiikka

Soveltava filosofia, sellaisena kuin siitä puhun, tavoittelee yhteyttä ihmisen sisäisiin vipuvoimiin. Siksi on lupa linjata ylärekisterein ja tavoitella läpimurtoja.

Soveltavan filosofian luova räjähdysvoima tähtää mullistuksiin yksilöllisissä elämäntaaroissa ja yhteisöjen kohtaloissa. Se muistuttaa teknistä osaajaa voimavarastosta, mikä tällä on eksperttiroolinsa alla näkemyksellisen ajattelijan olemuksessaan. Jokainen näkemyksesi voisi olla rikkaampi, filosofia muistuttaa, moniulotteisempi, rohkeampi ja hienojakoisempi. Jokainen näkemys on joiltakin osin keskinkertainen ja lattea. Mutta ennen kuin uusi filosofia on jäsentynyt esiin, latteakin

näkemyksesi voi vedota hitaan vaihtuvuuden lakiin ja esittää nykyistä uomaa vaihtoehtottomana välttämättömyytenä.

Filosofia etsii edemmäksi, latteuksien läpi kohti kohotavaa. Filosofia on näkemyksellistä ja kuitenkin se ei julista mitään tiettyä näkemystä. Se tarjoutuu avaamaan väyliä uusista näkemyksistä vanhoihin ja kaikista uusiin suuntiin. Se haluaa työstää mitä tahansa näkemystä edelleen. Se on harjoituskenttä yksilölle, joka haluaa kehittää omaa kykyään uudistaa ja tuoreuttaa näkemyshakkejaan.

Majakkamääreet, vapauden voima

Filosofian tehtävä on auttaa harjoittajaansa työstämään itseään, omia ajattelutapojaan ja näkemyksiään. Filosofia on tiedotavan elämän palvelija ja sitä harjoitetaan toiminnallisten muutosten ja elämänstrategisten uudistumisten vuoksi. Työvälineinään filosofia nojaa ajatteluun, kieleen ja järkeilyyn ja näiltä osin se yhdistyy muihin järjestäytyneisiin älynharjoituksen rationaalimuotoihin, tieteisiin.

Mutta filosofia on myös puhetta ja kirjallisuutta. Filosofia elää, sykkii ja vaikuttaa sillä salaperäisellä väliväylähyökkäyksellä, jossa järki kohtaa tunteet ja yksityinen yleisen. Kuten kirjallisuus tai esiintyvä taide filosofia puhuttelee ihmistä tunne-, mielikuva- ja mielleyhtymien kautta rajoittumatta vaikutuskeinoissaan ahtaasti rationaaliseen.

Filosofian sallima sanasto ja kielenkäyttö on järkeilevän älynharjoituksen kentässä vailla vertaa. Mikä tahansa käy, jos se toimii. Jokin voidaan saada toimimaan yhteydessä, jossa kukaan ei olisi voinut odottaa että mikään toimii. Ja mikä ei välttämättä toimi tekstissä saattaa silti toimia puhutussa tilanteessa. Teekkari E. Saarisen luennolla joutuu siis varautumaan omalaatuiseen kielenkäyttöön ja ällistyttäviin tyyli- ja lausekäyttöihin. Suuri osa filosofian elämänfilosofisesti voimallisinta aineistoa on pursuavaa ja omalakista, selkeään lineaarikielenkäyttöön tottuneen nopean tarkastelijan kannalta hämää, outoa ja tyrmistyttävää.

Kuin runoutta paikoin, tai salakieltä. Joka tapauksessa käsitteiden taidetta, kielellisen ilmakehän yksi huikkea hanke, jossa perusteluketjujen ja järkeilyn ohella on lupa odottaa ällistyttyä käänteitä, hurjia ajatusliittymiä, salamannopeita siirtymiä asiakokonaisuudesta toiseen ja takaisin.

Sana voi olla majakka, joka valaisee merta. Karikko on sama yhä edelleen mutta merenkulkijan suhde siihen voi muuttua, jos majakka näkyy.

Insinöörin ihme

Olemme Teknillisessä korkeakoulussa, jossa osaamisen kehitys kohdistuu järjestelmien käsittelyyn, hallintaan ja muuttamiseen. Koska elämämme toteutuu tällaisten järjestelmien moniulotteisessa matriisissa, teknilliset osaamiset tunkeutuvat koko elämänmuotomme ytimeen ja ympäröivät meitä kaikkialta.

Insinööriosaaaminen ympäröi meitä, insinöörit ympäröivät meitä. He muuttavat ja muovaavat maailmaamme, he parantavat järjestelmiä, joiden kautta elämänmuotomme sykkii. Mutta insinööri on enemmän kuin osaamisensa. Hän on ihmisenä osaamistaan suurempi ihme, jota ei voida tylypistää miksiäkään yksikäsitteiseksi järjestelmäksi, koneistoksi tai kaa-

vaksi. Kuten jokainen ihminen, hän elää ulkoisessa toimeliaisuuden maailmassa oman sisäisen tunne-, uskomus, unelma- ja rajoitemaailmansa kautta. Voiko se sisäinen maailma olla nykyistä laaja-alaisempi, joustavampi ja jännittävämpi, jatkuvasti laajentua kohti viisauksia ja uusia avauksia?

Kyllä. Siksikin: soveltava filosofia, insinöörin, ihmisen arkeen yksi työväline lisää, yleispätevä, kaikkialle ulottuva. Häntä itseään varten ja hänen kauttaan, toisia varten.

”Sen havaitseminen että elää”, Aristoteles toteaa, ”kuuluu itsessään nautinnollisiin asioihin”. Filosofian tehtävänä on syventää tätä nautintoa. Sen tulee antaa käsitteellisiä keinoja havaita oman elämän ainutkertaisuus ja ne mahdollisuudet, mitkä tästä ihmeestä käsin meille avautuvat.

*Professori Esa Saarisen virkaanastujaisluento
Teknillisellä korkeakoululla 17.12.2002*

Esa Saarisen julkaisuja

1975

Kieliopin testattavuus. *Virittäjä*, no. 4, 1975, s. 389-397.
Semantical Games and the Bach-Peters Paradox. (Yhdessä Jaakko Hintikan kanssa.) Teoksessa *Theoretical Linguistics*, Vol. 2, 1975, s. 1-20.
Vanhaa filosofiaa nykyaikaisin silmin. *Parnasso*, no. 4, 1975, s. 284-288.

1976

How Complex is English Tense Structure? Teoksessa Fred Karlsson (toim.), *Papers from the Third Scandinavian Conference of Linguistics*, Text Linguistics Research Group, Turku 1976, s. 337-348.
Kasassa Casassa. *Lokki 1/1976*. Eteläsuomalainen Osakunta, s. 6-9.

1977

Backwards-Looking Operators in Intensional Logic and in Natural Language. (Väitöskirja.) Helsinki 1977.
Backwards-Looking Operators and Partially Ordered Quantifiers. Teoksessa *That and "That": Essays in Honour of S. Albert Kivinen*, Helsinki 1977, s. 49-55.
Game-Theoretical Semantics. *The Monist*, vol. 60, 1977, s. 406-418.
Backwards-Looking Operators in Buridan. (Yhdessä Simo Knuutilan kanssa.) Teoksessa *Studia Excellentia: Essays in Honour of Oiva Ketonen*. Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 3, 1977, s. 11-17.
Intentional Identity Interpreted: A Case Study of the Relations Among Quantifiers, Pronouns, and Propositional Attitudes. Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 5, 1977.
Propositional Attitudes, Anaphora, and Backwards-Looking Operators. Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 6, 1977.
Backwards-Looking Operators in Intensional Logic and in Natural Language: A Summary. Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 7, 1977.

1978

Backwards-Looking Operators in Tense Logic and in Natural Language. Teoksessa *Game-Theoretical Semantics*, s. 215-244.
Intentional Identity Interpreted: A Case Study of the Relations Among Quantifiers, Pronouns, and Propositional Attitudes. *Linguistics and Philosophy*, vol. 2, 1978, s. 151-223.
Logiikka filosofian apuvälineenä. Teoksessa *Humanistisesta tutkimuksesta: Metodelja ja ajankohtaisia kysymyksiä*. Gaudeamus, Helsinki 1978, s. 64-80.
Pop-maailman hurrikaanit. *Rondo 3/1978*, s. 28-29.

1979

Aarnio on Intention as Leading to Action. Teoksessa Aleksander Peczenik and Jyrki Uusitalo (toim.), *Reasoning on Legal Reasoning*. The Society of Finnish Lawyers Publications, Group D, No. 6, 1979, s. 199-205.
Backwards-Looking Operators in Tense Logic and in Natural Language. J. Hintikka, I. Niiniluoto and E. Saarinen (toim.), *Essays on Mathematical and Philosophical Logic*. D. Reidel, Dordrecht, 1979, s. 341-367.
Continuity and Similarity in Cross-Identification. Teoksessa E. Saarinen et al.

- (toim.), *Essays in Honour of Jaakko Hintikka*. D. Reidel, Dordrecht, 1979, s. 189-215.
- Essays in Honour of Jaakko Hintikka*. Toim. R. Hilpinen, I. Niiniluoto, Esa Saarinen and M.B. Provenge Hintikka. D. Reidel, Dordrecht 1979.
- Essays on Mathematical and Philosophical Logic*. Toim. Jaakko Hintikka Ilkka Niiniluoto and Esa Saarinen. D. Reidel, Dordrecht 1979.
- Game-Theoretical Semantics*. Toim.. Esa Saarinen. D. Reidel, Dordrecht 1979.
- Introduction. Teoksessa E. Saarinen (toim.), *Game-Theoretical Semantics*. D. Reidel, Dordrecht 1979, vii-xii.
- Moniselitteinen Tuomari Nurmio. *Rondo* 9/1979, s. 40-41.
- Pasifismi nykypäivän Suomessa. *Vartija* 4/79, s. 178-185.
- Pispalan karhu ärärähtää*. Kirja-arvio. *Vartija* 5-6/79, s. 250.
- Quantifying. Teoksessa *Personal and Impersonal Problems* (venäjäksi). Academy of Sciences of the USSR. Moscow 1979, s. 44-55.
- 1980**
- Chopin op. 28 ja My Generation. *Kulttuurivihkot* 6/80, s. 60-61.
- Dylan aina uusi. *Rondo* 4/1980, s. 43.
- Filosofian tehtävät. *Ylioppilaslehti* 24.1.1980, s. 18-19.
- Hassinen ja Røyhkö. *Rondo* 8/1980, s. 42.
- Koti, kirjailija, isänmaa. (Yhdessä Anja Kaurasen kanssa) *Ylioppilaslehti* 11.9.1980, s. 8-9.
- Lamaantunutta keskiluokkaisuutta on. (Yhdessä M. A. Nummisen kanssa.) *Ylioppilaslehti* 11.12.1980, s. 8.
- Looginen kielentutkimus Suomessa. Teoksessa *Kielitiede 1980-luvun kynnyksellä*. Publications of the Linguistic Association of Finland, Turku, 1980, s. 189-221.
- Pahkasika. *Vartija* 1/1980, s. 42.
- Punk on sotaa pintaviihdetä vastaan. *Rondo* 2/1980, s. 36-39.
- Punkakatemia*. (Yhdessä Jan Blomstedtin kanssa.) Soundikirjat, Fanzine, Tampere 1980.
- Punk=kulttuuri. *ELMU* 3/80, s. 2.
- Punkliike – mitä se on ja mitä siitä voidaan oppia? *Vartija* 1/1980, s. 33-40.
- Quantifier Phrases are (at least) Five Ways Ambiguous in Intensional Contexts. Teoksessa F. Heny (toim.), *Ambiguities in Intensional Contexts*. D. Reidel, Dordrecht, 1980, s. 1-45.
- Rock tänä vuonna. *Rondo* 7/1980, s. 40-42.
- Rockia opettajille. *Rondo* 1/1980, s. 54-55.
- Siivin soitettua ja väkisin väännettä. *Rondo* 1/1980, s. 53-54.
- Totuuksia performatiivit. Teoksessa I. Niiniluoto ja L. Taiminen (toim.), *Totuus*. Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 9, 1980, s. 139-152.
- 1981**
- Dialogue Semantics versus Game-Theoretical Semantics. Teoksessa *PSA* 1978, vol. 2. East Lansing 1981.
- Esa Saarinen Teksasissa. *Soundi* 10/81, s. 12-16.
- Kenen kylpä seisoo? *Kiima* 1/1981, s. 10-11.
- Teräsinfonia*. (Yhdessä M. A. Nummisen kanssa.) Weiling & Göös, Jyväskylä 1981.
- 1982**
- Conceptual Issues in Ecology*. Toim. Esa Saarinen. D. Reidel, Dordrecht 1982.
- "Gonzo: Waroom!". Esipuhe teokseen Hunter S. Thompson, *Suuri hainmetsästäys*. Soundikirja n:o 15, Tampere 1982, s. I-IX.
- How to Frege a Russell-Kaplan. *Nous* 16, 1982, s. 253-276.
- Intensional Logic: Theory and Applications*. Toim. Ilkka Niiniluoto and Esa Saarinen. Acta Philosophica Fennica 35, 1982.
- Introduction. (Yhdessä S. Petersin kanssa.) Teoksessa *Processes, Beliefs and Questions*. D. Reidel, Dordrecht 1982, vii-xxvi.
- Jääasema Zebra. Tohtori Esa Saarinen ja kirjailija Juho Juntunen Popeda-yhtyeen jäljillä. *Soundi* 3/1982, s. 41-46.
- Kirjailija janoaa sotaa! (Yhdessä M. A. Nummisen kanssa.) *Soundi* 6/1982, s. 41-44.
- Kone käy kovaa. Rolling Stones Göteborgissa. *Soundi* 7/82, s. 56-60.
- Linguistic Intuition and Reductionism. *Notre Dame Journal of Formal Logic* 23, 1982, s. 296-304.
- Mannen som sexobjekt. *Nya Argus* 5-6/1982, s. 89-90.
- Missä ovat todelliset aallot? B-52's, Talking Heads ja tri S. *Soundi* 10/1982, s. 54-58.
- Mitä hyvinkäläisyyks on? *Vartija* 5-6/1982, 285-293.
- Preface. Teoksessa *Conceptual issues in Ecology*. D. Reidel, Dordrecht, 1982.
- Propositional Attitudes are not Attitudes towards Propositions. Teoksessa I. Niiniluoto and E. Saarinen (toim.) *Intensional Logic*, Acta Philosophica Fennica 35, 1982, s. 130-162.
- Processes, Beliefs and Questions*. Toim. S. Peters and Esa Saarinen. D. Reiel, Dordrecht 1982.
- Rocklyriikka. *Nuori Voima* 5-6/82, s. 11-18.
- Vaihtoehtoinen filosofia. Teoksessa K. Lähteenmaa ja S. Stenman (toim.), *Filosofia ja vaihtoehtoliikkeet*. Dilemma ry., Helsinki 1982, s. 75-82.
- 1983**
- A Note on Feminism. Teoksessa I. Patoluoto, E. Saarinen and S. Stenman (toim.), *Vexing Questions: An Urnful of Essays in Honour of Veikko Rantala on the Occasion of His Fiftieth Birthday*. Reports from the Department of Philosophy. University of Helsinki, No. 3, 1983.
- Deonttisen logiikan ongelmia. *Ajatus* 40, 1983, s. 301-304.
- Gonzonsekaista pölytystä. *Ilta-Sanomat* 1.3.1983.
- Markku Into. U. *Soundi* 1/83, s. 26.
- Naisena olemisen filosofista perusteista*. (Yhdessä Sara Heinämaan kanssa.) Reports from the Department of Philosophy, University of Helsinki, No. 1, 1983.
- Olenainen nainen: naiskuvan filosofiset perusteet*. (Yhdessä Sara Heinämaan kanssa.) WSOY, Helsinki 1983 (toinen, laajennettu painos 1984).
- On the Logic of Perception Sentences. *Synthese* 54, 1983, s. 115-128.
- Sartre. Pelon, inbon ja valinnan filosofi*. Fanzine, Tampere 1983.
- Semantiikan metodologiasta. Teoksessa *Näkökulmia semantiikkaan*. Turku 1983, s. 15-24.
- 1984**
- Epäihmisen ääni*. WSOY, Helsinki 1984.
- Filosofia. *Suomi*, no. 3, 1984, s. 22-23.
- Filosofia*. Äänite. Laulu ja sanoitukset Esa Saarinen. 1984.
- Javljajutsa Li sudzenija ob'behtami propozitsionalnyih ustanovok? Teoksessa V. A. Smirnov ym. (toim.), *Modalnye i intensionalnye logiki i ih phenomenonie k problemam metodologii nauki*. Nauka, Moskova 1984, s. 249-273.
- Maan kaunein nainen. Essee-haastattelu Helena Lindgrenistä. *Jaana* 22.3.1984, s. 18-22.
- Mielipidevankuus ei sovi demokraatiaan. *Helsingin Sanomat* 5.1.1984.
- On pakko puhua rivosti, jos haluaa vaikuttaa ihmisiin. *Suomi* 7/84, s. 32-33.
- Pahuus: eksistentistinen. *Psyko-terapia*, no. 1-2, 1984, s. 10-17.
- Rakkauten filosofia*. Toim. Lilli Alanen, Ilkka Niiniluoto ja Esa Saarinen. WSOY, Helsinki 1984.
- Rakkaus ja Sartren eksistentismi. Teoksessa *Rakkauten filosofia*, s. 316-332.
- Sartrelainen ihmiskäsitys – taide-teos vai teoria. *Ajatus* 1984, no. 41, s. 183-198.
- 1985**
- Davidson and Sartre. Teoksessa E. LePore and B. McLaughlin (toim.), *Actions and Events: Perspectives on the Philosophy of Donald Davidson*. Blackwell, Oxford, 1985, s. 459-472.
- Hintikka i Kastaneda a kvantifikatsii f rabote. Teoksessa *Inenstionalnye logiki i logitseskaja struktura-teorii*. Academy of Sciences of the USSR, Georgian Division, Tbilisi 1985, s. 136-138.
- Kimono ja nahkahousut. Esa Saarinen raportoi Japanista. *Valo* 1/85, s. 52-58.
- Länsimaisen filosofian historia huipulta huipulle Sokrateesta Marxiin*. WSOY, Helsinki 1985.
- Nainen joka uskalsi. *Uusi Suomi* 8.12.1985.
- Narrit, hullut, huvilivit. Tohtori Saarinen etsii totuutta. *Valo* 3/85, s. 45-47.
- Pasifistien kohtelu mittaa demokratiamme. *Helsingin Sanomat* 21.2.1985.
- Selo on sensaatio. *Uusi Suomi* 28.9.1985, s. 24.
- Suomennos kirjoituksesta Kurt Vonnegut, "Kuolemaa kehnempi kohtalo". Teoksessa Jouko Väinänen (toim.), *Pasifistinen vakaumus*. Gummeruksen kirjapaino, Jyväskylä 1985.
- 1986**
- Akateemikko G.H. von Wrightin haastattelu. *Suomen Kuvalehti* 6.6.1986, s. 2-6.
- Castaneda's Philosophy of Language. Teoksessa J. E. Tomberlin (toim.), *Hector-Neri Castaneda*. D. Reidel, Dordrecht 1986, s. 187-214.
- Les dangers du progrès (G. H. von Wright). *Lettre internationale*, no. 32, 1992, s. 91-92.
- Eksistentiaalinen minä. *Suomi* 3/86, s. 19-22.
- L'esprit finlandais. Teoksessa *CCC, Tours, exhibition brochure*, 1988, s. 14-23.
- Fenomenologia ja eksistentismi. Teoksessa I. Niiniluoto ja E. Saarinen (toim.), *Vuosisatamme filosofia*. WSOY, Helsinki 1986, s. 111-142.
- Mannerheim ja vapaus. *Suomen Kuvalehti* 14.3.1986, s. 56-57.
- Matkakirje Kaukoidän Suomesta. *Suomen Kuvalehti* 3.10.1986, s. 52-55.
- Miksi hän saa tehdä mitä muut eivät uskalla? (Jörn Donnerin haastattelu.) *Suomen Kuvalehti* 21.11.1986, s. 30-39.
- Minun miljöön. *Avotakka* 12/1986, s. 62-63.
- Modernismin tulevaisuus. Teoksessa I. Niiniluoto and H. Nyman (toim.), *Tulevaisuus: Georg Henrik von Wrightin juhla-kirja*. Otava, Helsinki 1986, s. 328-344.
- On the Metatheory and Methodology of Semantics (venäjäksi). Teoksessa R. Pavilionis (toim.), *Language, Science, Philosophy*. Vilnius 1986, s. 36-54.
- Ponury monolog. *Svetova literatura*, No. 4, 1992, s. 81-85.
- Quelque chose qui chuchote à travers la glace. *La Quinzaine littéraire*, No. 525, 1989, s. 26.
- Raskaus – naisen ikuinen osa? *Uusi Suomi* 18.7.1986.
- The Perils of Progress. Georg Henrik von Wright in Conversation With Esa Saarinen. *Books from Finland* 3/1986, s. 129-134.
- Sivistyksen linnake ja sivistyksen äpäret. *Suomen Kuvalehti* 2.5.1986, s. 66-68.
- Uskali pokroku G. H. von Wright v rozhovoru Esou Saarinenem. *Lettre Internationale*, No. 9, 1993, s. 57-58.
- Vuosisatamme filosofia*. Toim. Ilkka Niiniluoto ja

- Esa Saarinen. WSOY, Helsinki 1986. (Uudistettu laitos 2002.)
- 1987**
Contemporary Intellectual Life in Finland. Scandinavian Review, Winter 1987, s. 141-147.
 Erään sala-anarkistin muotokuva. Teoksessa *Ajatuk-sia Hannu Tarmiosta*. WSOY, Helsinki 1987, s. 15-20.
 Hintikka on Quantifying and Trans-world Identity. Teoksessa R. Bogdan (toim.), *Jaakko Hintikka*. D. Reidel, Dordrecht 1987.
 Isänmaa. Esa Saarisen puhe Kansallisteatterissa 16.11.1987. *Vihreä Lanka* 20/87, s. 4. ja *Kotimaa* 24.11.1987, s. 4.
 Julkinen eläin. Esa Saarisen analyysi miehestä ja maineesta. *City* 10/87, s. 12-16.
 Jörn Donner. WSOY, Helsinki 1987.
 Linssiluteen tunnustukset. *Suomen Kuvalehti* 6.2.1987, s. 60-64.
 Luopuminen ja kuolema. (Yhdessä Oiva Ketosen kanssa.) Teoksessa Kalle Ackté ym. (toim.), *Suomalainen kuolema*. Yliopistopaino, Helsinki 1987, s. 19-46.
 Maailman finanssijätti. Matkakirje modernista Japanista, osa 2. *Suomen Kuvalehti* 24.4.1987, s. 92-97.
 Mielen liikkeet. (Jorma Uotisen haastattelu.) *Suomen Kuvalehti* 13.11.1987, s. 40-47.
 Rio (matkaraportti). *Suomen Kuvalehti* 9.10.1987, s. 20-27.
 Sianhoito-opas (kirja-arvostelu). *Cityn kirjallisuusliite* 1/1987.
 Tokion horisontti. Matkakirje modernista Japanista, osa 1. *Suomen Kuvalehti* 16.4.1987, s. 48-57.
 Tuhotkaa Suomi. *Iltä-Sanomat* 7.12.1987, s. 2.
 Unelma ja usko: Onko mitään ylevää olemassa? *Suomen Kuvalehti* 7.8.1987, s. 50-53.
- 1988**
 Elämän koreudesta. *Helsingin Sanomat* 18.6.1988, s. 25.
 Erektio Albertinkadulla. *Kansallis-filosofinen puheenvuoro*. WSOY, Helsinki 1988.
 F. E. Sillanpää modernin suomalaisuuden symbolina. Teoksessa A. Laurila ja S. Rajala (toim.), *Sillanpää Suomen kirjallisuudessa*. WSOY, Helsinki 1989, s. 223-242.
 Filosofia muutoksen tilassa. (Yhdessä Ilkka Niiniluodon kanssa) Teoksessa I. Niiniluoto ja E. Saarinen (toim.), *Vuosisatamme filosofia*. WSOY, Helsinki 1988, vii-xxvi.
 Georg Henrik von Wright samtalar med Esa Saarinen om teknologi och samhälle. *Expressen* 2.1.1987.
 Julkisia kuvia. Sakari Kiuru. *Iltalehti* 4.6.1988, s. 12-13.
 Julkisia kuvia. Pentti Linkola. *Iltalehti* 2.7.1988, s. 8-10.
 Julkisia kuvia. Harri Holkeri. *Iltalehti* 24.9.1988, s. 8-10.
 Kai Kiuru jostain vastaa? *Helsingin Sanomat* 22.6.1988, s. 19.
 Kaukametsä ja journalismi. *Uusi Suomi* 3.7.1988.
 Naisten Kymppi, *Naisten Kymppi running event brochure*, 1988, s. 2.
 Kumouksellinen ajatus. *Helsingin Sanomat* 30.7.1988, s. 12.
 Lopullinen ratkaisu. *Helsingin Sanomat* 3.9.1988, s. 21.
 Onko järkevää olla hullu? *Helsingin Sanomat* 16.7.1988, s. 13.
 Onko suomalaisuus mahdollista? Puhe EVA:ssa 4.11.1987. *Keskisuomalainen* 8.11.1987. Myös teoksessa *Kuinka selviytyä informaatiomullistuksessa?* Elinkeinoelämän valtuuskunta, 1988; ja *Synteesi*, no. 1-2, 1988, s. 20-25.
- Sartren vapauden teatteri. Helsingin kaupunginteatterin julkaisuja (käsiohjelma Sartren näytelmään "Paholainen ja taivaan isä"), 1988.
 The Art of Flying. *City* 7/88, s. 10-12.
 Sorsa ja Salvador Dali. *Helsingin Sanomat* 20.8.1988, s. 21.
 Tarvitseeko elämästä tietää mitään? *Helsingin Sanomat* 11.6.1988, s. 17.
 Valheen tieto-oppi. *Helsingin Sanomat* 24.9.1988, s. 17.
 Valovoimaa kuoleman yössä. *Uusi Suomi* 27.11.1988, s. 16.
 Vanhanaikainen totuus. *Helsingin Sanomat* 22.10.1988, s. 25.
 Yksiarvoistunut, talousarvoitettu Suomi. *Uusi Suomi* 6.12.1988, s. 21.
- 1989**
 Absurdi huumori filosofissa. Teoksessa J. Venkula (toim.), *Tieteen ilot*. Jyväskylä 1989, s. 105-126.
 Oikeuslaitos, hallintokoneisto ja moraalit. Teoksessa XXXI *Lakimiespäivä*, Suomen Lakimiesliitto, Helsinki, 1989, s. 21-37. Myös teoksessa H. Tarmio (toim.), *Ajan lyhyt moraalit*. Jyväskylä 1989, s. 119-138.
 Omatunto ja luova mysteeri. Teoksessa C.-G. Lilius, *Chaos*. Hanko 1989.
 Onko oikeus kadonnut järjestelmän rattaisiin? *Lakimiesuutiset-Juristinyt* 11/1989, s. 10-12.
 Saako isänmaa elää? *Iltalehti* 10.2.1989, s. 12-13.
 Syntymä on sensaatio. *Uusi Suomi* 13.5.1989, s. 20-21.
 Uhkan ja toivon teesit. *Kouluta ja menesty*, no. 2, 1989, s. 60-62.
 Myös teoksessa Katri Pentti (toim.), *Joustavuus – avain tuloksiin*, Aavaranta sarja 17, Helsinki 1989, s. 147-152.
- 1990**
 Inhimillistä, liian inhimillistä. (Yhdessä Ensio Miettisen kanssa.) *Talouselämä* 17/1990, s. 17-19.
 Muutostekijä. (Yhdessä Ensio Miettisen kanssa.) WSOY, Helsinki 1990.
 Onko yrityksessä yhteisöllistä järkeä? Yhdessä Ensio Miettisen kanssa.) *Ensto-uutiset* 1/90, s. 4-5.
 Pentti Linkola, negaation lain positiivinen voima. *Ydin* 7-8/90, s. 10-13.
- 1991**
 An Aphorism. Teoksessa *Vaihtoehdot ovat välttämättömiä*. Rautaruukki Oy, 1991, s. 78.
 Espi puhe teoksen *Erkki Pirtila*. 40 *Y. Exile*. Tampereen Nykytaiteen museo, 1991.
 Toimittajien esipuhe teoksen *S. Kuusi, Ihmisen eloonjäämisoppi: pieni alkeiskirja*. Toim. A. Aarnio, O. Järvinen, N. Oker-Blom ja E. Saarinen. WSOY, Helsinki 1991, s. 9-11.
 Vuorovaikutus. (Yhdessä Ensio Miettisen kanssa.) *Ensto-uutiset* 1/1991, s. 4-5.
- 1992**
 Ikuisuuden liikekieli (reunamerkintöjä baletin filosofista). Bulevardi 23-27, *Kansallisoopperan vuosikertomus*, 1992.
 Kuolonkierteessä? Teoksessa *Tiede* 2000, 1992, s. 10.
 Marimekko – Woman's Wisdom. *Look at Finland*, No. 3-4, 1992, s. 4-13.
 Periferian räjähdysvoima. *Suomen Kuvalehti* 1/1992, s. 44-53.
- 1993**
 An Aphorism. *Imagine, Synectics*. London 1993, s. 14.
 Ihanuuksien voima, Naisten Kymppin voima. *Naisten Kymppi* 2/93, s. 3.
- Not the Last Word. *ANY (Architecture New York)*, No. 3, 1993, s. 70.
 Suomalainen esipuhe. (Yhdessä J. Pöyryn kanssa) Teoksessa L. Ferry, *Uusi ekologinen järjestys*. Expertise, Jyväskylä 1993, s. v-xiv.
 Viisi ajatusta Akateemisesta. Teoksessa *Kohtaamispaikkana Akateeminen – Träffpunkt Akademien*. Akateeminen kirjakauppa/Oy Stockmann Ab, 1993, s. 120-121.
- 1994**
 Aku Anka – symboli, supertähti, ikoni. Teoksessa *Aku Anka ja kumppanit jublakirja*. Helsinki Media, 1994, s. 7.
Filosofia (lukion oppikirja). WSOY, Helsinki 1994.
Imagologies: Media Philosophy. (Yhdessä Marck C. Taylorin kanssa.) Routledge, London 1994.
 Maailma muuttuu – muuttuuko aikuiskoulutus? Irene Hein & Riitta Larna (toim.), *Opetus* 2000. WSOY, Helsinki 1994.
 Puheenvuoro. Teoksessa *Suomen kulttuurin panos Euroopan unionille: Pyöreän pöydän keskustelu EU-komission puheenjohtajan Jacques Delorsin vierailun yhteydessä*, Elinkeinoelämään valtuuskunta, Helsinki 1994, s. 8-12.
- 1995**
 Henkisen ylivoimaisuuden universaalit perusperiaatteet. *Human Capital*, talvi 1995-6, Kasanen koulutusyhtiöt, Helsinki, s. 54-59.
 Maailman paras palomies. *Tulitaistelija* 2, 1995.
Poppamies. (Yhdessä Curt Lindströmin, Antero Raevuoren ja Marjaana Virran kanssa) WSOY, Helsinki 1995.
 Yrittäjyyden ylistys. *Brand News*, No. 1, 1995, s. 2-4.
- 1996**
 Soveltava filosofia. Teoksessa I. A. Kieseppä ym. (toim.), *Tieto, totuus ja todellisuus*. Gaudeamus, Helsinki 1996, s. 316-328.
 Upea elämä, kukoistussusko ja johtajuus tässä ajassa. Teoksessa *Etiikan puutarhassa: Eettisyys ja arki terveydenhuollossa*. Suomen kuntaliitto, Helsinki 1996, s. 279-286.
- 1997**
 Ortteita juhlapuheesta. Sotainvalidien viikon avausjuhla 17.8.1997. *Sotainvalidi* n:o 4, elokuu 1997, s. 4-5.
- 1999**
Symposium: Filosofian keskeiset teemat ja ajattelijat (lukion oppikirja). WSOY, Helsinki 1999.
 Tappaako parisuhde seksielämän? *Nyt* (Helsingin Sanomat viikkoliite) 27/1999, s. 45.
- 2000**
 All We Need is Love. Teoksessa M. Tobias, S. Fitzgerald and D. Rothenberg (toim.), *A Parliament of Minds*. State University of New York 2000, s. 220-231.
 Abstract of a lecture with Kirsti Lonka. *International conference: Innovations in Higher Education. Programme and abstracts*. August 30 – September 2, 2000. Helsinki University Printing House. Helsinki 2000, s. 37.
Muodonmuutos: Avauksia henkiseen kasvuun. (Yhdessä Kirsi Longan kanssa.) WSOY, Helsinki 2000.
Onnellisuus. Äänite. Säveltänyt Ralf Örn. Muutos-ehdas Oy, 2000.
Rakkkaus. Äänite. Säveltänyt Ralf Örn. Muutos-ehdas Oy, 2000.